

זאב ז'בוטינסקי
מצב האומה ג

עורך ראשי:

אריה נאור

עורך משנה:

אמיר גולדשטיין

מכון ז'בוטינסקי בישראל
מרכז מורשת מנחם בגין
תל אביב, תש"ף

עריכת לשון:
הרצליה אפרתי

המפה בכריכה הפנימית מתוך: אטלס בעריכת ז. ז'בוטינסקי וד"ר ש. פרלמן
חברת "הספר", לונדון – ה. וגנר את א. דבס, ליפסיה, תרפ"ו (1925)

©

Tel-Aviv 2020

מכון ז'בוטינסקי בישראל

The Jabotinsky Institute in Israel

www.jabotinsky.org

דוא"ל: office@jabotinsky.org

Printed in Israel

מסת"ב 978-965-416-037-7

עיצוב הסדרה והעטיפה: תחיה רוזנטל, ירושלים

סדר ועימוד: אירית נחום, ירושלים

לוחות והדפסה: אופסט שלמה נתן בע"מ

מפתח: אריאלה שקדי

תוכן העניינים

פתח דבר 7

מבוא 9

- רישומים ללא כותרת: על משפט גומל 67
לא רבים, אבל הרבה (Non multum, sed multa) 73
התחילו לזוז 80
קונגרס של היהדות העות'מאנית 86
היהודי נטול השורש 90
פולנים ויהודים 95
השלטון העצמי בפולין והאופוזיציה 108
תוצאות האסיפה הארץ-ישראלית של חובבי ציון 115
במקום סניגוריה 123
על הרצח הריטואלי: משפט בייליס 131
שלוש דרישות 196
בחזרה לצ'רטר 200
עבודת ההנהלה 205
לא הולכי בטל 210
האומה היהודית 214
מי אשם? 251
יהודים 256
המפלגות 259
הספרדים והבחירות 262
אופוזיציה 266
פרעות בברלין 270
מתקפה מדינית 272
הסערה המסייעת 284
עמנו לא אהב אותו 289

שורשי המשבר	293
אחד העם	309
בשאלת פטליורה	313
ההתיישבות בקרים	319
לתולדותיו של פוגרום פרוסקורוב	328
אנטישמנים צרפתים ופרשת שוורצברד	333
האדון טורס	339
פטליורה והפוגרומים	343
חלום המיעוטים	347
אנטישמיות ברוסיה הסובייטית	356
הצפירה	362
ה'יש' שבגולה (בדרך)	368
הגירה	371
האבסורד	376
מפתח שמות ומושגים	381

פתח דבר

כרך זה הוא השלישי בסדרת הכתבים האידיאולוגיים הפוליטיים של זאב ז'בוטינסקי, שעניינם מצבו של העם היהודי. הוא מכיל מאמרים שנכתבו בעשור שקדם למלחמת העולם הראשונה, במהלכה ובעשור שלאחריה. בשנים אלה הפך ז'בוטינסקי מליברל רוסי ופעיל בולט בדור הצעיר של ציוני רוסיה למייסד של גודד עברי בצבא הבריטי ולבסוף למכונן מפלגה וזרם פוליטי חדש וכולט בתנועה הציונית. בשנים אלה הגיב ז'בוטינסקי במאמריו לאירועי התקופה, למצב המשתנה של קהילות יהודיות שונות בסערת הימים. בכרך זה מופיעים לראשונה בתרגום לעברית כל מאמרי ז'בוטינסקי שנכתבו בעניין משפט בייליס – עלילת דם בנוסח ימי הביניים שנתחדשה ברוסיה על רקע מסע הסתה אנטישמי בעידוד השלטונות. במאמרים אחרים ניסה לנסח באופן שיטתי את התפיסה הייחודית שלו, בדבר האופן שבו על הציונות להביא מזור לתהליכים המשבריים שטלטלו את החברה היהודית, בעיקר, אך לא רק, באירופה. לדוגמה, מובא כאן לראשונה, כתב יד עליו עמל ז'בוטינסקי עם הגעתו לארץ-ישראל בשלהי מלחמת העולם הראשונה, ובו ניתוח נרחב של מצבה של 'האומה היהודית' לקראת העידן החדש הצפוי עם ראשיתו של המנדט הבריטי.

המאמרים הנכללים בכרך זה, ולצידם המבוא וההערות המבארות, מציגים לפני הקורא קשת רחבה של נושאים הקשורים במצבו של העם היהודי, שהעסיקו את ז'בוטינסקי באותן השנים, ואת הגותו ודרכו לקראת המלחמה ובעקבותיה.

תודת המערכת נתונה למרכז מורשת מנחם בגין על שיתוף הפעולה הפורה, המאפשר את הוצאתם לאור של כתבי ז'בוטינסקי במהדורה זו. כמו כן נתונה תודתנו לעובדות הארכיון של מכון ז'בוטינסקי, ובמיוחד לגב' אירנה ברדן, ולמתרגמים פטר קריקסונוב, שהשקיע מאמץ מיוחד בתרגום מאמרי פרשת בייליס ובהבאתם מוערים ומוארים לקורא העברי, ויוסי מילוא על התרגום הקולח מאנגלית של המאמר 'האומה היהודית'. המערכת מוקירה ומעריכה את תרומתה הייחודית של אירית סיון, שנוסף על ריכוז מערכת הכתבים היא גם מתרגמת (בכרך זה תרגמה מאמרים מאנגלית, מצרפתית ומיידיש), עורכת מחדש תרגומים ארכאיים ומפקחת בתבונה ובעין חדה על ההתקנה לדפוס ועל איכות הביצוע.

המערכת

מבוא

בין הפטיש לסדן על העם היהודי בהגותו של ז'בוטינסקי בשלושת העשורים הראשונים של המאה העשרים

בין שיחולל הפטיש במהלומתו מהפכה,
בין שייתקל בסדן הריאקציה –
קודם כול יפגע הדבר בנו,
כי אנו שרויים תמיד בין הפטיש ובין הסדן.
(‘פרעות בברלין’, עמ’ 271)

הציונות [...] היא המסקנה [...] שאומה שאינה רוצה להיעלם,
חייבת להיות בעליה של ארץ,
שאם לא כן קיומה יהיה בהכרח למסכת ייסורים בלי ההקלה שבמוות.
(‘האומה היהודית’, עמ’ 224)

מדינה חייבת להיות בית לאומי
לא רק לרוב השולט, אלא גם
עבור המיעוטים שבקרבו.
(‘חלום המיעוטים’, עמ’ 350)

בכרך זה מובאים מאמרים שפרסם ז'בוטינסקי בסוגיות הקשורות
במצבם של היהודים ובדרכה של ההסתדרות הציונית בעיקר בעשור
שקדם למלחמת העולם הראשונה, במהלכה ובעשור שלאחריה. פרק זמן
זה התאפיין כתקופה סוערת בפעילותו הציבורית של ז'בוטינסקי. ראשיתו
בשנים שקדמו למלחמה, שבהן ביסס את מעמדו כפעיל מרכזי בציונות
הרוסית ואף כשליח ההסתדרות הציונית בקונסנטנינופול. בשנים הבאות,
במהלך ‘המלחמה הגדולה’, הוא פרץ את גבולות פעילותו באימפריה הרוסית
וביקש לחולל שינוי בתפיסה הניטרלית של ההנהגה הציונית. בבואו לארץ
בקיץ 1918 לראשונה לתקופת שהות ופעילות, עם גרוד קלעי המלך ה-38,

פרש ז'בוטינסקי את עמדותיו בסוגיות שעלו על סדר היום היישובי לקראת התמסדות השלטון הבריטי. בשלב האחרון של פרק הזמן שבו מתמקדים מאמרי כרך זה, הוא בנה בהדרגה את מעמדו כמי שחותר להציע תפיסה ציונית חלופית לזו של חיים ויצמן ולגבש את מקורביו ותומכיו במסגרת מפלגה ציונית אופוזיציונית, התנועה הרוויזיוניסטית, שחתרה לשמש אלטרנטיבה להנהגה הציונית.

שנות חייו של ז'בוטינסקי שבהן מתמקד ספר זה היו, אם כן, סוערות ודינמיות. הוא נע במהלכן ממזרח אירופה לתורכיה ובחזרה, ושוב מרוסיה למערב אירופה ומשם לארץ-ישראל ובחזרה ללונדון ולפריז. בראשיתן הוא היה עיתונאי ופובליציסט רוסי באודסה ופעיל מרכזי בקרב ציוני רוסייה, יזם את הקמתו של גרוד לוחם והיה לקצין בצבא הבריטי, ובאחריתן ייסד זרם ציוני אלטרנטיבי, שכלל מפלגה ותנועת נוער שראו בו את מנהיגן. מאמרי הכרך משקפים הן את הדינמיות ואת ההתפתחות במחשבתו ובמעמדו והן את הלזו הקבוע והעקיב בתפיסותיו.

מאודסה לקונסטנטינופול ובחזרה

המאמר המוקדם ביותר בכרך זה, 'רישומים ללא כותרת: על משפט גומל', משלים דיון בכרכים הקודמים של מצב האומה על גל הפרעות שפקד את האימפריה הרוסית בשנות התסיסה שקדמו למהפכה הרוסית הראשונה ואחריה. ז'בוטינסקי דן בהעמדתם לדין של עשרות פעילי ההגנה העצמית כנגד הפוגרום שאירע בעיר גומל בקיץ 1903. אירוע זה בלט בסירוב היהודים לחזור על אירועי פרעות קישינב,¹ שבהם לא ניכרה כל פעולה יהודית מאורגנת ויזומה נגד האלימות שהופנתה נגדם. העובדה שהשלטונות בחרו, בעקבות פרשת גומל, להעמיד לדין את הפורעים ואת המגינים כאחד, קוממה את דעת הקהל. ז'בוטינסקי לא ראה בעיוות המשפטי הזה עניין פנים-יהודי. לדידו עמדה על הפרק יוקרתה וצדקתה של מערכת המשפט הרוסית, ולכן על כל אזרח רוסי להיות מוטרד מהפרשה. הוא שיתף את קוראיו באופן הנחרץ שבו הגן על בית המשפט הרוסי כאי של צדק ומוסר שנים מספר קודם לכן, בעת שהותו באיטליה. ימים אלה חלפו, והוא סיכם: 'משפט גומל אינו משפטם של יהודי גומל. זהו משפט של מערכת המשפט

1 פוגרום קישינב התרחש באפריל 1903. במשך שלושה ימים נרצחו 49 יהודים ומאות בתים פרטיים ובתי עסק נבזזו ונהרסו.

הרוסית [...] וזאת מפני שלקחו הבולט ורב המשמעות נועד לחברה הרוסית ולעם הרוסי כולו.²

בשנים 1904-1906 בלטה מעורבותו הקדחתנית של ז'בוטינסקי באירועים שנלוו לגל המהפכני שפקד את רוסיה. ב-1905 נמנה עם יוזמי הברית להשגת מלוא הזכויות ליהודי רוסיה. ב-1906 מילא תפקיד מרכזי בוועידת הלסינגפורס, שבה אימץ לראשונה את רעיון האוטונומיה למיעוט לאומי.³ ב-1907, כפי שתואר בכרך הקודם, עם ניצחון הריאקציה ברוסיה והצורך שחש לקחת פסק זמן לאחר שנים עמוסות, הקדיש את עיתותיו ללימודים ולכתיבה בווינה, שם כתב את עיקר המסה שלו 'ממשל עצמי של מיעוט לאומי', שבהמשך הוגשה כעבודת תזה לתואר מוסמך במשפטים בבית הספר למשפטים שבעיר ירוסלוול שברוסיה.⁴ ב-1908 נפוצו ידיעות על מהפכת התורכים הצעירים שנדמתה כמסמנת שלב חדש בקורות האימפריה העות'מאנית.⁵ ז'בוטינסקי נסע לקונסטנטינופול בשליחות ההסדרות הציונית. הוא התבקש להתרשם מהמתרחש ונטל על עצמו את ניהול ההסברה הציונית באימפריה העות'מאנית.

בהשפעתו הוקמה בתורכיה רשת עיתונים בחסות ההסתדרות הציונית, ובהם העיתון הפופולרי 'לה ז'ן תורכ' (התורכי הצעיר). שניים ממאמרי הכרך הזה נכתבו בעת שהותו בתורכיה. הם מלמדים כיצד עקב ז'בוטינסקי אחר המתרחש בקהילה היהודית. במאמר 'התחילו לזוז', הוא ביקש להמריץ את הפעילות שתגביר בקרב יהדות תורכיה את 'מידת הלך הרוח הלאומי הנחוצה להפיכתה [...] לגורם פוליטי חשוב בהגשמת הציונות'. כמו במקרה של יהדות רוסיה, הוא היה משוכנע שתהליך הכרת היהודים בלאומיותם יתרחש כתולדה הכרחית של התהליך ההיסטורי. התקרבות יהודי תורכיה

2 'רשמים ללא כותרת: על משפט גומל', עמ' 72.

3 הוועידה השלישית של ציוני רוסיה התכנסה בהלסינקי (שנקראה אז הלסינגפורס) בדצמבר 1906. ראו דברי ז'בוטינסקי בוועידה ומאמר רפלקטיבי שלו שנכתב כעבור שש שנים, 'תוכנית הלסינגפורס', בכרך כתבים: מצב האומה א שבסדרה זו, תל אביב: מכון ז'בוטינסקי ומרכז מורשת בגין, 2017, עמ' 269-276.

4 'ממשל עצמי של מיעוט לאומי', כתבים: לאומיות ליברלית א, תל אביב: מכון ז'בוטינסקי בישראל, 2013, עמ' 198-241.

5 התורכים הצעירים היו קבוצה של חוגי אופוזיציה לשלטון העות'מאני שהדיחו את הסולטאן עבד אל-חמיד השני ביולי 1908. מטרתיהם היו לחולל רפורמה במשטר ובצבא באמצעות חוקה חדשה ולהמיר את שלטון האימפריה העות'מאנית בשלטונה של ממשלה חוקתית על תורכיה בלבד. שלטונם נמשך כעשור.